BALÁZS PÉTER

Balázs Péter a Színház- és Filmművészeti Főiskolát 1965-ben végezte el. 1995-től – 25 éves vígszínházi tagság után – szabadúszóként számos fővárosi és vidéki színházban dolgozik színészként és – egyre többet – rendezőként. Főiskolás éveiben két évig a Nemzeti Színházban játszott; Bessenyei Ferenccel itt ismerkedett meg.

– Kedves Péter, öt éve várok arra a pillanatra, hogy elmondhassam, mekkora élményt szerzett nekünk a Feketeszárú cseresznye előadásával, amit mi, talán emlékszik rá, 1999. február 19-én néztünk meg, pár nappal Feri 80. születésnapja után. És a tapsnál a színészek, talán még szabálytalanul is, de igen kedvesen felköszöntötték Ferit, ráirányították a reflektort, és Nemcsák Karcsi a színpadról meleg szavakkal üdvözölte.
De ez az előadás (amit ugye maga rendezett), azon túlmenően, hogy kiváló volt, és nagyon tetszett nekünk, egyben új korszakot is nyitott az életünkben. Addig ugyanis teljesen visszavonultan éltünk. Ennek a színházi élménynek a hatására azonban sok minden megváltozott nálunk: újra rendszeres színházlátogatók lettünk, megismerkedtünk egy csomó emberrel, köztük fiatal színésszel. Egyszóval, kiléptünk a világba. És mivel én írom ezt a könyvet, ebből a felsorolásból nem hagyhatom ki a homeopátiával való megismerkedésünket sem, ami közvetve szintén ennek az estének lett a következménye. Utána megrendezte a Sárga liliomot is, és azt nyilatkozta, hogy ezek a darabok, azaz a XX. század elejének magyar drámái vannak a szíve csücskében, ezekkel szeretne a továbbiakban is foglalkozni; aztán mégis csönd lett, nem jött folytatás.
– Hát igen, időközben kiderült, hogy az a fajta színházi irodalom, amit én szeretnék megmutatni, már nemigen kell. Hogy a „modernségben” nincs szükség konvencionális érzelmekre. Ráadásul az általam szeretett darabokhoz jó színészi képességek kellenek. Ezek olyan szerepek, amelyekben a jó színész naggyá válhat, míg mások, akik nem bírják megütni ezt a mércét, elbukhatnak. És mivel az utóbbiakból van több, ideje volt kitalálni valamit – s ezt a „pótlékot” szokták elidegenítő, rendezői stb. színház névvel illetni. Természetesen itt is van kivétel, azaz jó előadás – erre lehet aztán hivatkozni, hogy, na lám, ugye, hogy igazunk volt.
Az emberek, ha orvoshoz fordulnak, hisznek az orvosnak, hiszen ő tudja, milyen gyógyszert kell szedni; ha cipészhez mennek, annak is elhiszik, hogy ő tudja, hogyan kell megtalpalni egy cipőt. Ha az átlagember színházba megy, minden további nélkül elhiszi, hogy ez a színház, hiszen ők a színészek, nekik kell ezt tudni. Én meg úgy érzem, hogy nem ez a színház; ez lehet a színháznak egyik szegmense, vagy ilyen is lehet, de csak ezt ráerőszakolni a nézőkre, az megbocsáthatatlan. És ha valaki ilyet csinál, akkor azt elfogadják, ha pedig nem, akkor nem kap munkát.
Magam színész vagyok. Az én rendezéseim színész-rendezések. Azért vállaltam fel ezeket a darabokat, mert egyrészt a tematikájuk tetszett, másrészt nagyszerűen vannak megírva. Hogy csak Bíró Lajost említsem, nem véletlenül lett Londonban a Korda testvérek mellett világhírű szövegíró. Remek a történetük, amit mindenki követni tud, és aki az asszociációs tartalmat is megérti, az külön örömben részesül. Ezért minden nézőhöz egyenként szól.
Amikor azon a bizonyos estén Feri az előadás után bejött az öltözőbe, igazi színészként azt mondta Dusán szerepére: „Tíz évvel ezelőtt én játszottam volna!” És tényleg, az a hatalmas erő, ami Dusánban van, neki nagyon jól állt volna. A színészet nemcsak szövegmondásból, hanem ritmusból, zenéből, hangulatból és szünetekből, tempóváltásokból, érzelemből és gondolatokból áll. A rendezőnek olyan helyzetbe kell hoznia a színészét, hogy az a legjobb formáját tudja nyújtani, és ezt képes legyen eljuttatni a nézőkhöz.
Mondok egy ellenpéldát. Amikor a Nemzeti Színházba a nyolcvanas években felhozták a kaposvári színészeket, egy csomó olyan ember került oda, aki nem a konvencionális színészetet űzte. A festészetből vett példával úgy is mondhatnám, nem a realizmusból jutott el a modernségig, hanem rögtön avantgarde lett. Akkor véletlenül találkoztam Sinkovits Imrével egy budai kiskocsmában, aki nagy búnak eresztette a fejét. Elmondta, hogy olyan helyzetbe hozták őket, azaz azokat a színészeket, akik óriások voltak, hogy már önnön maguk is megkérdőjelezték, hogy jó-e az, amit

addig csináltak. Még az is előfordult, hogy szándékosan odaálltak, és rötyögtek egy-egy idős színészen. A színész magára maradt, és megzavarodott a körülötte lézengőktől. A divat szóval és a nyegleséggel a legnagyobbak alól is ki lehet húzni a talajt. Ez borzasztó helyzet. Ilyet egy igazgató már csak a múlt miatt sem engedhetne meg. Pláne, ha egy olyan színésze van – hogy Ferinél maradjunk –, akiből egy emberöltőben, sőt egy évszázadban egy vagy kettő születik.

– Amikor felhívtam, és elmondtam, hogy miről van szó, Péter, maga rögtön valami olyat mesélt el Feriről, amit mástól még nem hallottam, de én állandóan hangoztatok. Nevezetesen, hogy Feri a színpadon nemcsak nagyobbnak látszik, de szinte mérhetően is nagyobb lesz, mint az életben.
– Feri Antonius védőbeszédét mondta az 1963-ban bemutatott Julius Caesarban, én főiskolásként mögötte álltam, mint római katona. Amikor elkezdte a híres beszédét: „Temetni jöttem Caesart, nem dicsérni", én csak azt láttam, hogy egyre csak nőtt, nőtt. Lejjebb állt tőlünk egy lépcsőfokkal. „Milyen hatalmas ember, hát ez borzasztó, és milyen remekül áll rajta az Antonius-jelmez, és milyen sztentori hangja van", gondoltam. Aztán a végére ért, valahogy így: „Caesarral lelkem ott a gyász padon… pihennem kell, míg hozzám visszatér." És ekkor megszólalt a zene, ő meg megfordult felénk, a díszletre hajolt, és ebben az átszellemült, feszült pillanatban egyszer csak odaszólt hozzám: „Mi van faszi?" Rettenetesen megijedtem. „Nagyon kivagyok. Kiss Feri bácsival egész éjszaka mulattunk. Megittunk vagy három liter bort, de jó volt." Magában beszélt. Aztán jött a végszó a népből, azt hiszem Rajz Jancsitól, és ő rögtön olyan átéléssel játszott tovább, mint e pillanatnyi szünet előtt. Hát én ilyet még nem láttam! Egyszer „odajátszottam" magam mellé, és láttam, hogy egy picit magasabb vagyok nála. Ez aztán döbbenettel töltött el, mert rájöttem, hogy az ő nagysága nem a centiméterekben nyilvánul meg, hanem abból a hatásból, amit a nézőkre tett. De nemcsak rájuk; mert, ugye, én hátulról néztem őt, mint kezdő pályatárs. Valahogy azt mondanám: őszinte kedvelője és tisztelője voltam.
Engem mindig nagyon érdekelt a reneszánsz művészet. És ezért, abban az időben, amikor még ritkán lehetett külföldre utazni – amikor végre kimehettünk – első utunk Olaszországba vezetett. Firenzében felkerestük a Santa Maria del Carmine templomot, a Brancacci-kápolnában megnéztük Masaccio freskóit, aki a reneszánsz festészet igazi megindítója volt, és akinek e kápolnában látható műveihez minden későbbi kor jelentős festője elzarándokolt. Feleségemmel ott álltunk, és tudtuk, hogy Michelangelo, Leonardo és a többi festőóriás is megfordult azon a helyen. És akkor nem azt éreztem, milyen csodálatosak ezek a képek, hanem a művészet folytonosságát, ami abban rejlik, hogy te meg én, Csilla meg Péter ott áll, ahol ezek az emberek is álltak. És ez a hely még ma is ugyanaz. Nem itt volt valamikor, hanem most is itt van. Ugyanakkor az a bizonyos Nemzeti Színház már nem létezik. Ahol Bessenyei Ferenc Othellóként, Svángyaként, Antoniusként állt, már nincs. De én még ott lehettem fiatal emberként mögötte ezeken a deszkákon, és nézhettem ezt a reneszánsz embert, akiről a színészi erő úgy sugárzott, hogy a nézők, mint éltető fluidumot fogták föl. Fantasztikus volt az a hatás, amit Ferenc a nézőkre gyakorolt.
Aztán, ha nem is sokat, de ezután is találkoztam vele még néhányszor pályám során. Azt hiszem, jó viszonyba kerültünk. Sokfajta színész van, s egy szerepet mindenki más módon közelíthet meg. Vannak a játszó színészek, akiknek el kell mindent játszani, ami a másik színésznek evidens. Feri az utóbbiba tartozik. Ha ő alakít egy szerepet, akkor ő maga az a figura. Galilei ugyan olasz ember, de az ő közvetítésével magyar ember lesz, mert rólunk, nekünk szól.
Egyszer elkaptam egy beszélgetést, amelyben felhánytorgatta, hogy egy színészkolléga, amikor trónra ült, eljátszotta, hogy valami megszúrta. Ezen Feri nagyon fel volt háborodva. Miért kellett „megszínezni" egy szerepet, amikor nem ez a lényeg. Mert a király-lét abban a darabban valóban nem arról szólt, hogy a koronát viselő figura beleül valamibe.
Ferit egy tömbből faragták, de ugyanakkor sokrétű is. Olyanok a figurái, amilyen színes ember ő maga. Amilyen életszerető, amennyire szereti a nőket, a természetet, amennyire vad, amennyire szereti a hazáját, a színházat.
Sokszor léptünk fel együtt, így annak is fültanúja voltam, ahogy műsor helyett beszélgetett a közönséggel. Filozófiai eszmefuttatásba kezdett, a társadalomról szóló beszédet tartott, aztán a végén, lelkében talán legyintve egyet, rázendített a Ha én gazdag lennékre, és ennek mindenki örült.

Őt már akkor – s gondolom még most is – foglalkoztatta a színház helyzete, és többször panaszolta, hogy reménytelen a jövő. Most már én is egyetértek vele. Úgy tűnik, nincs megoldás, mégis folyton küszködni kell. Sokszor úgy érzi az ember, hogy jóval többet adott, vagy akár mindent odaadott. De hát velünk is úgy van, mint a virággal. Ha itt az ideje, muszáj kinyílnia, és amíg el nem szárad, virágoznia kell.
Nem akarom magamat összehasonlítani vele, de ebben a tekintetben én is így teszek. Küzdök, próbálkozom, dacára annak, hogy már régen nem kellene, mert sok-sok visszautasítást kapok. Mégis harcolok azért, hogy el tudjam mondani, ami kikívánkozik belőlem.

– Péter, maga hallott a nyolcvanas években Feri Tiszatájban megjelent nyilatkozatáról? Arról, hogy ő már akkor felvette a harcot az ízlésrombolókkal?
– Nem. A Nemzeti Színház tulajdonképpen messze volt a Vígszínháztól. Minden tekintetben. Egészen más műsorterv, más szemlélet alapján, másképp dolgozott. Egy társulat tagjaként, előremenetben szinte el is veszik, vagy csak nagyon lassan ébredezik az önálló vélemény, a nem-tetszés. Csak rakódnak, lassan rakódnak a figyelmeztető jelek.

– A Tilos a szerelem című film – amiben ugye maga egészen fiatalon játszott – az egyik olyan kedvencünk, amit akárhányszor vetítenek, mindig megnézünk. Fölöttébb jó hangulatú forgatás lehetett!
– Engem hamar befogadtak ezek a nagy bölények, talán édesapámra való tekintettel, aki szintén színész és nagyon jó ember volt, és akit igen szerettek. Én eredendően jó humorú srác voltam, de nem szemtelen.
De Feri bátyámmal filmen csak jóval később, a Rablólovag című tévéjátékban játszottam együtt. Akkor már teljesen egyetértettünk bizonyos dolgokban. Fel lehet tenni a kérdést, hogy mi a fontosabb egy színésznek: inkább az igazát keresse, azt, ami az ő emberi igazsága, vagy játssza rendre a szerepeket, és azokon keresztül próbáljon meg érdeklődést kelteni maga iránt.
Én azt remélem, hogy az életvitelemmel, a szemléletemmel, mások elismerésével, a színház iránti szeretetemmel és tiszteletemmel, az idősebbek emlékének megbecsülésével sok pályatársamnak tudtam jó példát mutatni. Így vagyok az a Balázs Péter, aki szórakoztatja a közönséget, de egy bizonyos szint alá soha nem megy le. Ez pedig rangot ad, és ehhez a rangomhoz hozzájárul, hogy azoknak az embereknek – például Bessenyei Ferencnek – az emlékezetében úgy élek, hogy a tisztesség szó is eszükbe jut rólam, nem pedig olyasmi, amit szívesebben elfelejt az ember. Boldogsággal tölt el, hogy 35 éves pályám alatt olyan nagyszerű, csodálatos művészekkel dolgozhattam, vagy csak egy közösségben lehettem, egyszerűen létezhettem, mint Bessenyei Feri.

2004. augusztus 12.